

◆ دکتر مجید غمامی، استاد دانشگاه:

ارتقای فرهنگ حقوقی جامعه، وظیفه‌ی خیر قابل انکار قوه قضائیه

● دکتر مجید غمامی: اصحاب دعوا، پیش از دادگاه مکلف به مراجعته به واحدهای مشاوره و راهنمایی باشند، تا از موقع قانونی خود در دعوا آینده آگاه شوند.

عملکرد این دو بخش با خانم داودی، معاون رئیس کل دادگستری در مجتمع خانواده و سرپرست بخش اجرای احکام این مرکز، گفت و گویی داشتیم.

-خانم داودی، مجوز قانونی تشکیل واحد ارشاد و امداد در چه تاریخی تصویب شد و تحت چه عنوانی بود؟
-مجوز قانونی تشکیل واحد ارشاد و امداد،

یکی از پررفت و آمدترین مراجع قضایی تهران بزرگ مجلتمع خانواده است. روزانه قریب ۳۰۰ دادخواست در زمینه‌های گوناگون، به خصوص دعاوی خانواده‌ی این مرکز ارجاع می‌شود. اما آیا همه‌ی مراجعان نحوه‌ی بیان خواسته و نوشتن دادخواست خود را می‌دانند؟

از فعال‌ترین بخش‌های این مرکز، بخش ارشاد و امداد قضایی است. درباره‌ی نحوه‌ی

● یکی از کارشناسان دایرہ ارشاد قضایی: روزانه قریب به ۲۵۰ دادخواست برای مراجعت تنظیم می شود و حجم کار در این مجتمع بسیار زیاد است.

● عریضه نویس: هر کس در حد و حدودی که اطلاعات و یا مهارت دارد، پول می گیرد. البته نرخ همین ۳۰۰ یا ۴۰۰ تومان است.

در دادگاههای مدنی خاص در تاریخ ۷۰/۹/۱۲ در ۲۶۶ جلسه شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب شد.

- زمانی که دادگاههای عمومی به دعاوی خانواده رسیدگی می کردند در مجتمعهای قضایی، این واحد وجود داشت؟

- در زمان تشکیل دادگاههای مدنی خاص، این واحدها نیز در کتاب مراجع مذکور فعالانه عمل می کردند. با از بین رفاقت دادگاههای مدنی خاص و تشکیل دادگاههای عمومی این مراکز نیز غیرفعال شدند تا زمانی که دعاوی خانوادگی از همه مراجع دادگستری به مجتمع این واحدهای احوال شد. واحد امداد قضایی نیز دوباره در کتاب این دادگاهها تشکیل شدند ولی بخش ارشاد قضایی نه به صورت خیلی فعال ولی فعالیتی را در مجتمعهای قضایی داشته و دارند.

- تشکیلات امداد و ارشاد قضایی از هم جدا هستند. چه زمانی نیاز به مددکار احساس می شود؟

- بخش ارشاد قضایی تحت سرپرستی یکی از معاونان مجتمع است و مراجuhan در بدرو ورود به مجتمع که نمی دانند دعوای خود را به چه ترتیبی باید مطرح کنند، به بخش ارشاد و معارضت قضایی مراجعه می کنند که در این بخش عده ای از کارشناسان آنها را راهنمایی می کنند و در واقع با آنها مشاوره می کنند و نحوه طرح دعوا را برای آنها بیان می کنند و بدون دریافت وجه، به مراجuhan نحوه مطالبه خواسته شان را تفهم می کنند ولی در بخش مددکاری یا امداد قضایی، گروهی از کارشناسان حقوق و یا متخصص در امور اجتماعی و مددکاری حضور نارند، هنگامی که قضات محکم بخواهند در بارهی حضانت اطفال تصمیم بگیرند، که کدامیک از والدین برای نگهداری طفل صالح هستند، پرونده مربوطه به بخش مددکاری ارجاع می شود تا بررسی های لازم در بارهی موضوع مطروحه انجام شود.

- در دایرہ مددکاری عملکرد به صورت کارشناسانه است و این بررسی کارشناسی به تشخیص واقعیت و مصلحت طرف دعوای کمک می کند.

- تحصیلات حقوقی برای کارشناسانی که در بخش ارشاد و امداد هستند، الزامیست؟

- در متن صریح ماده قانونی لیسانس حقوق و یا معادل حوزوی و آشنا به مسائل فقهی حقوقی و اجتماعی ذکر شده است. بنابراین در بخش مددکاری بهتر آن است که کارشناس ما در زمینه های تعلیم و تربیت یا مددکاری تحصیلات داشته باشد. در بخش ارشاد قضایی که از افرادی که سابقه طولانی در کادر دادگستری و تحصیلات قضایی داشتند، استفاده شده است.

- اگر افراد فعل در این دو بخش به مشکلی برخورد کنند، مرجع حل مشکل کجاست؟

- از معاونان مجتمع یا قضات محکم یا به هر حال از مرجع بالاتر از خود رفع اشکال خواهند کرد تا راهنمایی و مشاوره ای که با مراجuhan انجام می دهن، قانونی باشد و در نهایت مراجعه کنند با مشکل رو به رو شود.

- نظرتان درباره کار افراد خارج از مجتمع خانواده که دادخواست برای افراد تنظیم می کنند، چیست؟

- عریضه نویسان از دیرباز در اطراف دادگستری بوده و هستند و با اطلاعات ناقص و

● در بخش ارشاد قضایی از افرادی که دارای سابقه طولانی در کادر دادگستری و تحصیلات قضایی هستند، استفاده شده است.

کم و بیش خود برای افرادی که به آنها مراجعه می کنند، عریضه می نویسند. متنها کار دایری ارشاد قضایی، راهنمایی و مشاوره است. اینان عریضه نمی نویسند بلکه به مراجuhan کمک می کنند و مشکلات حقوقی و قضایی را بررسی و راهنمایی های قانونی می کنند. در ضمن واحد ارشاد نیز تحت سرپرستی یکی از معاونان مجتمع است و به کار اینها نظارت کافی دارند.

- دایری اجرای احکام چه بخشی از مجتمع را تشکیل می دهد؟

- همهی احکامی که نیاز به اجرا داشت باشند، اعم از کیفری که در مورد ترک اتفاق، صادر می شود و احکام حقوقی یا صدور اجراییه یا مستور موقع و همین طور قرارهای تأمین خواسته، به واحد اجرای احکام برای اجرا می آید. این واحد قانونیست و مختص این همچنین هم

● دکتر مجید غمامی: تعلیم اشخاص مقدم بر فصل خصوصی میان آنان است، تمیز حق از باطل، قبل از دادگاه، باید در وجود افراد انجام پذیرد و این تشخیص بر پایه‌ی آگاهی کامل در حقوق و تکالیف قانونی اشخاص، امکان‌پذیر است.

نیست. در کنار هر دادگاهی یک واحد اجرای احکام هم هست و این واحد نیز توسط یکی از معاونان مجتمع اداره می‌شود.

- آیا واحد اجرای احکام مروری بر پرونده دارد و توضیحی از مرجع صادر کننده حکم می‌خواهد یا خیر؟

- اگر مشکلاتی در خلال اجرای حکم ایجاد شود، اجرای احکام از مرجعی که حکم را صادر کرد، توضیح و تصحیح حکم را می‌خواهد و یا در مورد نحوه اجرای حکم، ارشاد می‌گیرد. البته زمانی که در اجرای حکم و مدلول حکم اختلاف باشد، این دادگاه است که نحوه اجرا را معین می‌کند.

- به نظر شما انتقال دعاوی خانواده از دادگاه‌های عمومی به مجتمع خانواده چه تأثیری داشته است؟

- حرمت خانواده ایجاد می‌کند، پرونده‌های مختلف مجتمع‌های قضایی با پرونده‌های خانوادگی یک جا بررسی نشود. اما چون مجتمع در یک محل است و از تمامی نقاط دور و نزدیک تهران همه باید برای دعاوی خانوادگی به این مجتمع رجوع کنند، برای متقارضیان مشکل مسافت وجود دارد. اما حسن کار در این جاست که در جلسات هفتگی که در این مجتمع برگزار می‌شود، مسائل حقوقی و قضایی خانواده مطرح و رویه‌های واحدی اتخاذ می‌شود و با نظرات قضایی مطرح شده که با اکثریت آراء اعلام می‌شود، روش واحدی مورد اجرا قرار می‌گیرد.

- مراجعت به وقت‌های طولانی دادرسی معتبر نباید، وقت‌های طولانی چیست؟
- طولانی بودن وقت‌های رسیدگی دو علت دارد، یکی حجم کار روزانه و دوم این‌که چون صلاحیت سایر دادگاه‌ها در رسیدگی به مسائل

- انتخاب شما به عنوان سرپرست اجرای احکام در مجتمع خانواده، به عنوان زن، دلیل خاصی داشته است؟

- خیر، سرپرست اجرای احکام باید یکی از معاونان کل دادگستری باشد و به‌مرحال این هم یک شغل قضایی است.

- عده‌ای از مراجعان توسط قاضی در محکمه یا توسط دایره‌ی مددکاری به سازش می‌رسند و از دادخواست‌های خود انصراف می‌دهند، چقدر احتمال دارد این افراد دوباره برگردند و طرح دعوای کنند؟

- اگر مشکل جزئی باشد و برطرف شود یا اگر ریشه دار بوده و در صدد حل واقعی و عمیق مشکل خود برآیند، دیگر بر نمی‌گردند ولی اگر نخواهند مشکل خود را حل کنند و به سازش مقطعي و سطحي برستند، صدرصد دوباره بر می‌گردند.

با کارشناسان دایره‌ی مددکاری درباره‌ی کار و نحوه عملکرد آن‌ها گفت و گو کردیم. یکی از کارشناسان می‌گوید:

- تقریباً همه پرونده‌هایی که در دادگاه مورد بررسی و اتخاذ رای قرار می‌گیرند، به‌جز مواردی که برای دادگاه محرز است، توسط دایره‌ی مددکاری مورد تحقیق و بررسی قرار می‌گیرد. وقتی برای دادگاه بررسی در محل و خواسته‌هایی که طرفین دارند و مطرح می‌کنند، محرز نباشد، کارشناسان دایره‌ی مددکاری

خانواده سلب شده، همه پرونده‌هایی که قبل از مجتمع‌ها درباره‌ی دعاوی خانوادگی مطرح بوده، به این مجتمع ارسال شده است.

در حال حاضر ۲۲ شعبه در این جا دایر شده‌که سه شعبه در خارج از مجتمع فعال است و ۲۱ شعبه در همین مجتمع. در حالی که برای تشکیلات دادگاه خانواده ۲۰ شعبه پیش‌بینی شده است.

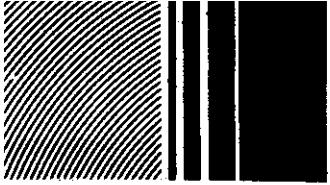
- لطفاً در باره‌ی سه شعبه‌ی خارج از مجتمع توضیح دهید؟

- دو شعبه در اداره سرپرستی و یک شعبه هم در باره‌ی دعاوی متروکه از جانب خانواده‌ی شهداست. شعیبی ۱۷۱۶ برای خانواده‌های شاهد و شعیب ۱۷۱۷ برای اداره سرپرستی و ۱۷۱۸ برای اداره قاعده از

- نظر شما در باره‌ی طلاق توافقی چیست؟

- به‌مرحال وقتی زن و مردی در یک مرحله به این نتیجه می‌رسند که ادامه زندگی مشترک برای آن‌ها امکان ندارد و زندگی مشترک توأم با تنش و اختلاف و بگو و مکو و درگیری است، بهتر است که عاقلانه و به دور از خصومت و انتقام‌جویی با یکدیگر توافق کنند. خصوصاً در این حالت اگر فرزند دارند، در مورد نحوه‌ی حضانت و ملاقات آن‌ها تصمیم درستی اتخاذ کنند، که به سلامت فکری و جسمی و روانی فرزندانشان لطمه وارد نمایند و فرزندان را وجا‌المصالحة قرار ندهند و با توافق اقدام به

عملکرد دایره‌ی ...

مراجعه می‌کند، باید توهین و حقارت بشنود، زود عصبانی می‌شوند و سرش داد می‌کشند در حالی که این مشکلات برای هر کسی در هر سیمت و مقطعی، امکان دارد رخ دهد.

با دوتن از استادان دانشگاه درباره‌ی واحدهای مشاوره و امداد قضایی گفت و گو کردیم و نظر آنان را درباره‌ی این دو واحد جویا شدیم.

دکتر مجید غمامی، متخصص در حقوق خصوصی، درباره‌ی لزوم آگاهی و نیاز به این واحد در دادگستری گفت: «قاعده‌ی حقوقی، قانون رفتار اجتماعی است که اجرای آن، نظم مطلوب و عدالت معهود را در روابط اجتماعی تأمین می‌کند. پایین‌تری به این قواعد لازمه‌ی جامعه‌ای منظم و بی‌اعتنایی به آن موجب تیرگی و آمیختن حق و باطل به یکدیگر است. لیکن، باید ناشست که التزام به هنگارهای حقوقی، فرع به

حد و حدودی را از لحاظ مسافت با مجتمع رعایت کنیم، اگر این کار صورت نگیرد نیروهای انتظامی با کار ما مخالفت می‌کنند و اگر دستگیر شویم، تلاش چند روزه‌ی ما هدر می‌رود.

- چه قدر دستمزد می‌گیرید؟

- من ۲۰۰ الی ۴۰۰ تومان می‌گیرم.

- چرا قیمت‌های شما باهم فرق می‌کنند؟

- هر کس در حد و حدودی که اطلاعات و یا مهارت دارد، پول می‌گیرد البته نرخ همین ۲۰۰ یا ۴۰۰ تومان است.

- شما چه تحصیلات یا سابقه‌ای در کار دارید؟

- من شش سال است که به این کار مشغول و تحقیقات بالای ندارم.

در سایر سیستم‌های حقوقی در خارج از ایران، کار دایره‌ی ارشاد و امداد قضایی را پلیس

● داؤودی سرپرست بخش اجرای احکام در مجتمع خانواده: بخش ارشاد قضایی تحت سرپرستی یکی از معاونان مجتمع است و مراجuhan در بد و ورود می‌توانند به بخش ارشاد و معاضیدت قضایی رجوع کنند.

مسئول انجام این بررسی‌ها هستند.

بکی از کارشناسان دایره‌ی ارشاد قضایی می‌گوید:

- روزانه قریب به ۲۵۰ دادخواست برای مراجuhan تنظیم می‌شود و حجم کار در این مجتمع بسیار زیاد است.

ازیکی از عربیشه نویسان بیرون از مجتمع می‌پرسم:

- برای یک دادخواست یا اظهار نامه چه مبلغ می‌گیرید؟

- بستگی دارد به موضوع، ولی دور و قریب ۵۰۰ تومان است.

- تحصیلات شما چقدر است؟
- من دانشجوی ... هستم.

- تحصیلات شما حقوق نیست. اطلاعات کافی در باره‌ی مسائل حقوقی دارید؟

- درست است که تحصیلات حقوقی ندارم ولی کتاب‌های حقوقی زیادی را مطالعه کردم. من الان می‌دانم ۱۸ نوع طلاق داریم و این‌ها را در دفترچه‌ای نوشته‌ام و در حال کار از آن استفاده می‌کنم.

- اگر با اطلاعات ناقص یا غلط دادخواستی بنویسید که مقاضی را دچار مشکل بیشتری کنید چه؟

- طوری نمی‌نویسم که ایجاد مشکل کند.

- چه مدت است که به این کار مشغولید؟
- سه ماه است.

- یک دیگر از عربیشه نویسان می‌گوید:
- در آمد این کار بد نیست ولی به هر حال باید یک

کاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱۳۷۱ امتحان اول

شناختن و آگاهی از آن است.

با وجود این، نمی‌توان توقع داشت که جز پاره‌ای از خواص، همکاری بر قواعد حقوقی، که موضوع علم حقوق را تشکیل می‌دهد، احاطه یابند. این امر نه مقدور است و نه مطلوب. کافی است که مردم، از انتشار قوانین که نخستین منبع قواعد حقوقیست، مطلع شوند. گرچه قانون تنها گوشاهی از واقعیت‌های حقوقی جامعه را نشان می‌دهد. اما همین نمودار کوچک نیز اغلب از مخاطبان خود پنهان می‌ماند. از این‌رو مرسوم است که آگاهی عموم از قانون را مفروض می‌دارند و ادعای جهل نسبت به آن را نمی‌پذیرند. هرچند، این فرض که در بیشتر موارد با واقع منطبق نیست، مورد انتقاد برخ

اتجاج می‌دهد چون پلیس آن‌جا تحصیلات حقوقی و مددکاری دارد. با این بروزی و تحقیق نه چندان وسیع با کار این دو مرکز در مجتمع خانواده آشنا شدیم ولی همچنان شاهد هستیم که مراجuhan برای مشاوره و همچنین تنظیم دادخواست خود از عربیشه نویسان در خارج از مجتمع راهنمایی می‌خواهند در حالی که در خود مجتمع چنین بخشی، فقط برای افرادی که به مشاوره نیاز دارند تشکیل شده است. از زنی که به یک عربیشه نویس مراجعه کرده بوده دلیل امر را جویا شدیم، وی گفت: «او لاکه این مرکز خیلی شلوغ و پرازدحام است و مدت زیادی را باید در صف باشیم تا نوبتم شود و دیگر این که افراد مرکز مشاوره فکر می‌کنند هر کس به این مراکز

● قضات محاکم در خصوصی
حضرانت اطفال که کدامیک از
والدین برای نگهداری طفل
صالح هستند، پرونده‌ی مربوطه
را به بخش مددکاری ارجاع
می‌دهند تا بررسی‌های لازم
درباره‌ی موضوع مطروحة انجام
شود.

از اندیشمندان قرار گرفته است.

به هر حال، با پذیرفتن این نکته‌ی مهم که آگاهی از قواعد حقوقی مقمه‌ی اطاعت از آن است، می‌توان این بحث را از منظری عملی تر مورد مطالعه قرار داد. می‌دانیم که قوه‌ی قضایی، علاوه بر حق گزاری، برای احیا و ترویج قانونمندی و ممانعت از تخلف و تخطی از قوانین نیز نارای وظیفه است (اصل ۱۵۶ ق. اساسی)، وظیفه‌ای که اجرای آن اهمیتی کمتر از دادگستری ندارد. در هر دعوا، دو طرف خود را بر حق و طرف مقابل را باطل و زورگو می‌پنداشند. این اعتقاد به حقانیت، غالباً بینتی بر آگاهی ناقص یا جهل نسبت به قانون است. به این ترتیب تعلیم اشخاص، مقدم بر فصل خصوصی میان آنان است، تمیز حق از باطل، قبل از دادگاه، باید در وجود افراد انجام پذیرد و این تشخیص بر پایه‌ی آگاهی کامل از حقوق و تکالیف قانونی اشخاص، امکان پذیر است.

پس قوه‌ی قضاییه هنگامی می‌تواند به انجام وظایف خود می‌باشد که در کنار دادرسی، به ارشاد و هدایت حقوقی جامعه نیز توجه کند.

انجام این مهم با تشکیل واحدهای ارشاد قضایی پایان نمی‌پذیرد، این نقطه‌ی آغاز است، بر همین اولین منزل نیز مطلوب آن است که اولاً مشاوران مجرب قضایی در این واحدهای کمارده شوند و مقاضیان اشتغال به قضاء، پس از طی دوره‌ی کارآموزی، مدنی در این واحدهای زیر نظر قضات زیده و کارآمد به هدایت مستعدان و کسانی که از بد حادثه به دادگستری پنهان آورده‌اند، بهزادند و ثانیاً، اصحاب دعوا، پیش از دادگاه مکلف به مراجعته به واحدهای مشاوره و راهنمایی باشند، تا از موقع قانونی خود در دعوا آینده آگاه شوند.

کوتاه سخن آن‌که، ارتقای فرهنگ حقوقی جامعه، وظیفه‌ی غیرقابل انکار قوه‌ی قضاییه

برداش حقوقی خود بیفزایید - ۶

هما مهری

است که تا در انجام آن همت نگمارد، تکلیف دادپروری و عدل‌گسترش خود را به تمامی اجرا نکرده است.

زهرا داور، کارشناس ارشد حقوق خصوصی نیز در این باره گفت: «در حقوق خانواده آنچه که باید مورد توجه باشد، توجه به اخلاق و فرهنگ خانواده، در کل جامعه است. حقوق خانواده نمی‌تواند جدا از تأثیرات فرهنگی، اجتماعی و اخلاقی، مورد مطالعه قرار گیرد. جامعه‌ی موفق است و خانواده در آن نهادی امن است که اخلاق بر آن حکومت کند نه قانون. واقعیت این است که اگر فرهنگ و اخلاق در خانواده نقش مثبت و مؤثر خود را داشته باشد، شاید اختلاف خانوادگی و تضییع حقوق افراد به حداقل برسد. به خصوص در مورد ارزش‌هایی که جامعه‌ی اسلامی ما به آن معتقد است، مشکل دایره‌ی ارشاد و مشکل زنان بیش از آن که تضییع حقوق آن‌ها باشد، عدم شناخت حقوق آن‌هاست. ناگاهی زنان ما از قوانین حمایتی و چگونگی کاربرد این قوانین باعث تضییع هرچه بیشتر آن‌ها شده است، چه از بعد حقوقی و چه از جنبه‌ی روانی.

پس رسالت دولت به عنوان ولی جامعه، علاوه بر تدوین قوانین حمایتی و تضمین اجرای آن قوانین، آگاه کردن افراد جامعه به ویژه زنان از حقوق‌شان است، افزایش داشت حقوقی زنان یا بالا بردن فرهنگ حقوقی افراد جامعه، به ویژه زنان کمک بسیار مؤثری است که اگر در این مورد بر فرهنگ حقوقی جامعه برای دراز مدت سرمایه‌گذاری کنیم، در ایجاد جامعه‌ی سالمتر موقوفیت بیشتری خواهیم داشت.

وظیفه‌ی دولت حمایت از حقوق افراد است اما اگر جامعه از وجود این نهادها آگاه نشود عملی فلسفه‌ی وجودی این نهادها زیر سوال می‌رود. بنابراین دایره‌ی ارشادها و نهادهایی مانند آن زمانی می‌توانند کمک مؤثری به زنان در احراق حقوق‌شان باشند که اول شناخته شوند و این شناخت را مسلماً باید رسانه‌های گروهی و خصوصاً پر مخاطب‌ترین این رسانه‌ها، یعنی صدا و سیما انجام دهد.

متاسفانه آموزش حقوق و بررسی چگونگی اشاعه‌ی فرهنگ حقوقی جامعه را خیلی مورد بی‌مهری قرار داده‌ایم و به آن توجه نکرده‌ایم، که اگر این آگاهی به جامعه داده شود و مردم بدانند چه حقوقی دارند و چگونه از این حقوق می‌توانند استفاده کنند؛ مشکلات خانواده و در نهایت جامعه به مراتب کمتر خواهد بود.»

مهر بهای زن نیست. هدیه به زن است و موجب پیوسته‌ی عمیق‌تر زندگی زنانشونی، در فصل هفتم قانون مدنی، مواد ۱۰۷۸ تا ۱۱۱۱ به مهر اختصاصی یافته است و چگونگی تأدیه تعام و یا بخشی از آن را مشخص کرده است. برحی کمان می‌کنند که مهر بهای زن است و قیمتی است که مرد برای خردمن زن تعیین می‌کند، حال آن که چنین برداشتی اصل‌درست نیست.

برخی مهر را بخششی از سوی مرد به زن می‌دانند تا راضیات زن جلب شود و برحی مهر را بهای زن و برحی... می‌شمارند. فلسفه‌ی وجودی مهر برای زنان بی‌شمار است، یکی از آن‌ها تأمین آینده و ایجاد پشتونهای مادی برای زن است.

● مهر
مهر کلمه‌ای است عربی که در فارسی آن را کابین می‌گویند. معادله‌ی دیگر آن در زبان عربی